

Český projekt: Dramatika ruského symbolismu

Kšicová, D., Klein, P.: Dramatika ruského symbolismu, 3. Malé hry o lásce. Bufonáda - Neznámá - Tajemný host. Originál a překlad. MU, FF, Ústav slavistiky, Ústav pro studium divadla a interaktivních studií, Brno 2004, 249 s.

Kšicová, D., Klein, P.: Dramatika ruského symbolismu, 2, D. S. Merežkovskij, Pavel I. Originál a překlad. MU, FF, Ústav slavistiky, Ústav pro studium divadla a interaktivních studií, Brno 2003, 274 s.

Kšicová, D., Klein, P.: Dramata ruského symbolismu. 1. Hry v originále. K. D. Balмонт, V. Ja. Brjusov. Masarykova univerzita, Brno 2001, 365 s.

V České republice vznikl díky společnému úsilí rusistky prof. Danuše Kšicové a divadelního vědce Pavla Kleina z filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně projekt, jehož úkolem se stává přiblížit českému čtenáři fenomén ruského symbolistického dramatu. Projekt odstartoval v roce 2001 vydáním prvního svazku dramatických textů z období první vlny ruského symbolismu, na něž v následujících letech navázaly další dva svazky.

První díl publikace autorů vyšel v originále jako úvod k zamýšlené řadě vydání ruských her období symbolismu. Kniha je aktuální zvláště v současné době, kdy se snažíme najít kořeny kultury, která utvářela současnou postmoderní dobu.

První díl knihy je věnován dvěma nejznámějším představitelům literatury přelomu 19. a 20. století – Konstantinu Dmitrijeviči Balmontovi a Valeriji Jakovleviči Brjusovovi. Dramatická tvorba obou autorů nebyla dlouhou dobu v Sovětském svazu vydávána a známa. Zavřená v ruských archívech jsou mnohá díla ruského symbolismu i v dnešní době. Český čtenář má tak jen omezenou možnost se s nimi seznámit.

Předmluvu k prvnímu dílu publikace napsala D. Kšicová. Tvoří úvod do problematiky ruského divadla a dramatu a je osnovou pro pochopení výběru a řazení jednotlivých uvedených děl. Jak autoři sami uvádějí, jsou vlastní dramata řazena nikoli chronologicky, nýbrž tematicky. Výběr se soustředil na jediný dramatický text z pera K. D. Balmonta *Trojí květenství* (1904-5), doplněný hrami V. Ja. Brjusova *Poutník* (1910-11), *Protesilóos zemřelý* (1911-12), *Země* (1904-5), *Diktátor* (1921), *Svět sedmi pokolení* (1923), *Pythagorovci* (1920), *Vášeň na letním bytě* (1893), *Napravení hráče* (1927). V komentářích a poznámkách na konci knihy doplňuje P. Klein každou hru zajímavostmi z jejího vzniku, podrobnostmi a odkazy na další literaturu a autory, citacemi, okolnostmi uvedení hry na scénách ruských divadel, komentuje jejich přijetí publikem a také rozbořem struktury a „vnitřních“ souvislostí.

Drama *Trojí květenství* symbolicky otevírá řadu tematicky a obsahově graduujících her. První a jediný pokus Balmonta o vytvoření symbolistického dramatu je filosoficky pojatou sondou do lidského života. Život je podán jako vyšší symbol počátku a konce něčeho, co může změnit člověka v dokonalou bytost. Alegorizace postav umožňuje lépe proniknout do jejich vnitřního světa. Poznání reality a podřízení se vyšším zákonům skutečnosti koresponduje se symbolistickým pojmáním smyslu vesmíru. I když hra nebyla kritikou přijata, přesto tvoří základní kámen symbolistických dramát. Na první drama ideově navazuje hra Brjusova *Poutník*. Oživení symbolu pasivní ženy prostřednictvím mužského aktivního prvku uvádí do reality jednu ze základních symbolistických protikladných konstrukcí

žena – muž. Spojením těchto protikladů však dosahuje autor nikoli pouze sumy obou, nýbrž nové identity každého. Ženino poznání sebe sama skrze prvek muže je základním kamenem, na kterém je tato symbolistní hra vystavěna. Pokračováním ideje touhy po splynutí protikladů mužského a ženského archetypu je drama *Protesiláos*. Hra je vystavěna na mytologickém základu, který umožňuje jakoby z hlubin věků zmnožovat symbolistický význam osudový – svobodný, statický – proměnný. Tragédie *Země* předznamenává nastupující společenské změny. Opojení vědecko-fantastickým pojetím světa vnáší Brjusov do tragédie *Diktátor* a *Svět sedmi pokolení*. Dramatická etuda Pythagorovci rozvíjí symbolistickou vazbu na skryté a tajemstvím zahalené fungování světa a projevené reality. Hledání společného principu, zasvěcení do mystérií a intuitivní pojímání smyslu věcí je pro symbolistickou literaturu typické. Spojení prvku ireálna s realitou a vynesení z hlubin věků tajného klíče smyslu života a vesmíru je hlavním ideovým tématem hry. Člověk, který ztrácí tento životní cíl, je odsouzen k zániku, ke smrti. Prvek zmaru a nesplnění životního cíle koresponduje s pocitem pesimismu a ztrátou víry ve vlastní jedinečnost. Komedie *Napravení hráče* představuje symbolické završení publikace. V. J. Brjusov se v ní zcela odklání od symbolistických témat a obrací se ke svému celoživotnímu zájmu o dílo A. S. Puškina a tradičním hodnotám literatury zlatého věku.

Do uvedené publikace se povedlo vybrat hry, které mapují základní témata symbolismu a konstrukce typu život – smrt, nebe – země, minulost – budoucnost, rozum – cit, žena – muž atd. Autentické texty dávají čtenáři možnost vysledovat nejen podtextové zvláštnosti originálního textu, ale také jazyka symbolistů.

Na první díl navázali autoři svojí snahou o rozšíření původního konceptu. Zatímco hry obsažené v prvním dílu jsou vydány jen v ruštině, tedy přepsány z původních originálních prvních vydání do současné ruštiny, text Merežkovského hry *Pavel I.* je v druhém svazku, vydaném v roce 2004, obohacen o český překlad. Hra je publikována bilingválně. Pro zveřejnění jednoho rozměrného textu se autoři rozhodli zejména proto, že v celých dějinách symbolistního dramatu existuje jen několik svěbytných pokusů o napsání celovečerní hry pro velké jeviště. Merežkovského *Pavel I.* je pak vzácným příkladem geniálně sestavené kompozice textu, která v novém překladu D. Kšicové opět ožívá, aby dokumentovala sílu a intelektuální hloubku směru, stejně jako jeho schopnost přizpůsobit se klasickému dramatickému tvaru, aniž by zároveň došlo ke kompromisní ztrátě původních, symbolistními básňky jasně definovaných tezí. Hra je i v tomto případě doplněna o odborný komentář, zahrnující tentokrátě českou reflexi inscenování textu, společně s rozsáhlou obrazovou přílohou, odkazující ke konkrétní inscenaci textu na Národním divadle v Praze v roce 1920. Vedle dobových fotografií se zde tentokrátě mají čtenáři možnost seznámit také se scénickými návrhy J. M. Gottlieba. Významným přínosem je i závěrečná fotodokumentace podívané, zinscenované v Gatčině u Petrohradu 22. září 2002, v níž znovu ožil *Pavel I.*, kterou měla možnost D. Kšicová při své návštěvě Ruska osobně shlédnout. I druhý díl projektu tedy zůstal věrný původním východiskům. Jeho přínos však navíc obohatila možnost, nabízející se dramaturgům, kteří tak konečně díky novému překladu získali možnost uvést klasicky vystavěný text, odkazující ke směru, který ve svých premisách ovlivnil vývoj prakticky celého modernistického hnutí v ruském a později i v celosvětovém měřítku.

Zatím poslední, třetí díl série ruských symbolistních her, vydaný v roce 2004, přinesl trojici dramát, tentokrátě však z mlad-symbolistní produkce. Východiskem se stalo bilingválně vydané dramát Alexandra Alexandroviče Bloka *Bufonáda*, včetně první varianty tex-

tu a básní, spojených s jeho pozdější realizací, a *Neznámá*, opět s přiloženými biligválními překlady básní, které stály u jejího zrodu. Celý výbor i tentokrát uvádí odborná studie D. Kšicové, nazvaná *Cesta do hlubin duše*, mapující mlad-symbolistické drama v širších kontextech. Dvojici Blokových her pak doplňuje ještě kraťoučkový text Valerije Brjusova *Poutník*, s nímž se již čtenáři mohli setkat v prvním svazku, který je však v tomto třetím dílu publikován již opět s překladem. Společným tématem třetího svazku je – jak jeho podtitul napovídá – hledání paralel v malých hrách o lásce. Náhled na trojí podobu básnického dramatu, které právě svou neobyčejnou poetickou znělostí versů vyvolávalo a stále vyvolává silné emocionální odezvy, přináší tentokrát možnost a inspiraci nejen divadelním vědcům a rusistům, ale opět především dramaturgům. V tomto případě pak spíše dramaturgům malých komorních scén, pro něž jsou texty z třetího svazku primárně určeny. I v tomto případě doplňují texty Kleinovy odborné komentáře, zabývající se prvotní podobou uvádění Blokových inscenací v ruském prostředí, které opět i zde doplňuje rozsáhlá obrazová příloha, dokumentující život samotných básníků i vlastní inscenace, vzniklé pod vedením dnes již světoznámého Vsevoloda Mejercholda. Doprovodná studie k Brjusovovu *Poutníkovi* se pak soustřeďuje především na vlastní výklad symbolické struktury hry, který by se měl stát právě oním možným vodítkem pro uchopení textu dnešními dramaturgy.

Recenzované knihy představují v dnešní době hodnotné doplnění příruční knihovny rusisty-odborníka, teatrologů, studentů ruského jazyka i divadelní vědy či dramaturgů. K dalšímu zájmu o sledovanou problematiku v tomto smyslu jistě dopomáhá i v každém díle uvedená odborná bibliografie, umožňující čtenářům v případě dalšího zájmu možnost konfrontovat se s relevantními prameny. Tituly výběrové bibliografie tak mohou dále sloužit k rozpracování daného tématu a stát se základem pro hlubší analýzu ruské literatury a dramatu. Zásadním přínosem tohoto projektu se stává ona možnost znovu oživit v českém prostředí zájem čtenářů o problematiku stále živého tématu ruského symbolismu, který tak díky systematické snaze obou autorů o propagaci směru přinese svoje ovoce.

Simona Koryčánková